

2. Borodina, O.M., Betlii, M.H., Holovchenko, N.M. et al. (2008), *Derzhavna pidtrymka ahrosfery: evoliutsiia, problem* [State support of agrosphere: evolution, problems], monograph, Kyiv, Ukraine, 264 p.
3. Paskhaver, B.Y., Shubravskaya O.V., Moldavan L.V. et al. (2009), *Vyklyky i shliakhy ahroprodovolchoho rozvytku* [Challenges and ways of agri-food development], monograph, National Academy of Sciences of Ukraine, Institute for Economics and Forecasting, Kyiv, Ukraine, 432 p.
4. Mohylnyi, O.M. (2005), *Rehuliuivannia ahramoi sfery* [Regulation of the agricultural sector], monograph, IVA, Uzhhorod, Ukraine, P. 62-70.
5. Mishchenko, D.A. (2014). *Mekhanizmy derzhavnoho rehuliuivannia rozvytku ahramoho sektora ekonomiky Ukrainy: teoriia ta metodolohiia* Mechanisms of state regulation of developing agricultural sector in Ukraine], monograph, Dnipropetrovsk State Academy of Finance, Dnipropetrovsk, Ukraine, 308 p.
6. Kodenska, M.Yu. and Yeremeieva, A.V. (2013), "Directions and effectiveness of governmental support for the agricultural sector", *Ekonomika APK*, no. 6, pp. 14-21.
7. Sholoiko, A.S. (2013), *Derzhavna pidtrymka rozvytku silskoho hospodarstva* [State financial support for agricultural development], scientific publications, KOMPRYNT, Kyiv, Ukraine, 128 p.
8. Bondarchuk, N.V. and Vasilieva, L.M. (2015), "Agrarian sector: assessment of the level of government support", *Young Scientist*, no. 1(16), pp. 204–209.
9. Verkhovna Rada of Ukraine (1994), Agreement on Agriculture (AA), available at: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/981_005 (access date February 22, 2016)
10. Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine (2013), Information on adapting agriculture of Ukraine in the WTO, available at: <http://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=Informatsiino-analitichniMateriali3> (access date February 22, 2016)
11. Methodology for the measurement of support and use in policy evaluation / Organization for economic cooperation and development (Trade and Agriculture Directorate), available at: <http://oecd.org/agriculture/agricultural-policies/1937457.pdf> (access date February 22, 2016)
12. Producer and Consumer Support Estimates, OECD Agriculture statistics (database), available at: <http://stats.oecd.org/viewhtml.aspx?QueryId=66830&vh=0000&vf=0&l=&lang=en#> (access date February 22, 2016)
13. Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2015, OECD Publishing, Paris, available at: http://oecd-ilibrary.org/agriculture-and-food/agricultural-policy-monitoring-and-evaluation-2015_agr_pol-2015-en (access date February 22, 2016)

Рецензент: д.е.н., доцент кафедри економічної теорії
Уманського національного університету садівництва О.Г.Пенькова

УДК 338.439.02

Прунцева Г.О.,
к.е.н, керівник
ГО "Інституціональні реформи"

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ "ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА" КРАЇНИ

Pruntseva G.O.,
cand.sc.(econ.), head
PO "Institutional reforms"

THE ECONOMIC ESSENCE OF THE CATEGORY "FOOD SECURITY" OF A COUNTRY

Постановка проблеми. Наявність численних методологічних засад формування системи продовольчої безпеки обумовлює існування великої кількості характеристик поняття "продовольча безпека". Існуючі характеристики знаходять своє відображення у відповідних визначеннях змісту даного поняття. Необхідність виокремлення найбільш змістовного визначення, що найбільш вірно відображає процес забезпечення "продовольчої безпеки" країни і обумовлює актуальність даної проблеми.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналізу економічної сутності поняття "продовольча безпека" присвячували свої праці такі видатні вчені, як: П. Саблук, В. Шлемко, І. Білько, С. Лушпаєв, Л. Мельник, В. Немченко та інші видатні українські вчені. Однак розвиток економічних відносин та поява нових механізмів забезпечення продовольчої безпеки країни спричиняють появу нових характеристик поняття "продовольча безпека", що обумовлює необхідність удосконалення визначення поняття "продовольча безпека".

Постановка завдання. Основним завданням даного дослідження є аналіз існуючих підходів до визначення економічної сутності поняття “продовольча безпека” країни та формулювання найбільш точного теоретичного виразу забезпечення “продовольчої безпеки” країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економічна сутність поняття “продовольча безпека” знайшла своє відображення у фундаментальних працях відомих українських вчених. Здійснюючи аналіз існуючих праць, що відображають зміст досліджуваної категорії, можна зробити висновок про існування кількох концептуальних підходів до визначення економічної сутності поняття “продовольча безпека”. До основних підходів відображення змісту продовольчої безпеки ми відносимо наступні: стан суспільних відносин, стан економіки, стан продовольчого ринку, спроможність держави гарантувати та забезпечувати потреби населення в продовольстві, продовольче забезпечення населення. Наочне відображення існуючих концепцій до тлумачення поняття “продовольча безпека” представлено на рисунку 1.

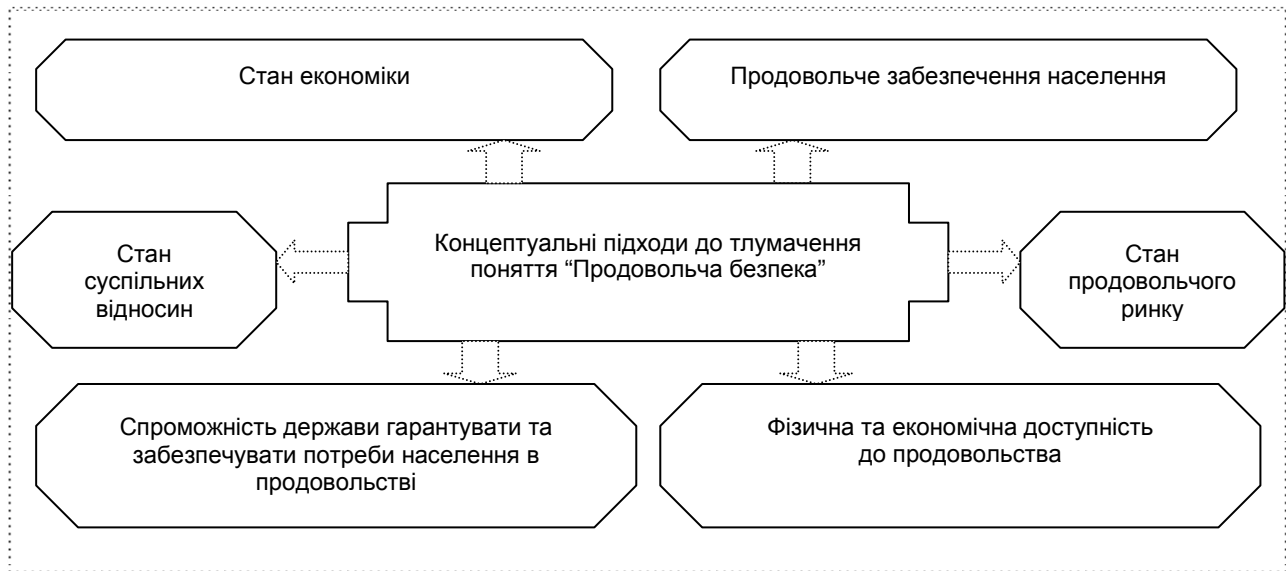

Рис. 1. Концептуальні підходи до тлумачення поняття “продовольча безпека”

Джерело: складено автором на основі даних [1; 5; 7; 9; 11]

Концепції, що відображає зміст продовольчої безпеки як стан суспільних відносин додержується відомий вчений С. Лушпаєв. В своєму визначенні даної економічної категорії С. Лушпаєв зазначає, що продовольча безпека представляє собою стан розвитку суспільних відносин, за якого сукупність правових, соціально-політичних, економічних, науково-технічних, організаційних, інформаційних та інших заходів, спрямованих на забезпечення фізичної та економічної доступності населення до продуктів харчування, що є безпечними для життя та здоров'я, запобігання та подолання надзвичайних продовольчих ситуацій [4, с. 213]. В даній концепції виокремлюється соціально-економічний підхід до визначення поняття “продовольча безпека” та підтверджується необхідність координації правових, соціально-політичних, економічних, науково-технічних, організаційних та інформаційних заходів для досягнення продовольчої безпеки країни.

Концепції розуміння продовольчої безпеки як стану продовольчого ринку дотримуються відомі українські вчені О. Кочетков та О. Шибаніна. О. Кочетков зазначає, що продовольча безпека представляє собою стан продовольчого ринку країни або групи країн, а також світового ринку, при якому забезпечується гарантований доступ всіх жителів планети, країни, регіону до продовольства у будь-який час і обсягах, необхідних для забезпечення активного й здорового способу життя [3, с. 142]. О. Шибаніна зазначає, що під продовольчою безпекою необхідно розуміти наявність на продовольчому ринку країни такої кількості продуктів харчування, якої достатньо для підтримання здорового способу життя населення; доступність цих продуктів абсолютно для всіх верств населення [8]. В даній концепції підкреслюється необхідність доступу всіх верств населення до продовольства у будь-який час і обсягах, необхідних для забезпечення активного й здорового способу життя.

Розуміння сутності поняття продовольчої безпеки як “стану економіки” дотримується відомий український вчений В. Шкаберін, який зазначає, що продовольча безпека представляє собою стан економіки, забезпечений відповідними ресурсами, потенціалом і гарантіями, при якому, незалежно від внутрішніх і зовнішніх загроз, зберігається необмежена у часі здатність держави (суспільства) забезпечувати економічну та фізичну доступність для всього населення життєво важливих продуктів харчування в обсягах, якості й асортименті, достатніх для розширеного відтворення кожної особи у

звичних умовах і мінімально необхідних для підтримки здоров'я та працездатності в надзвичайних продовольчих ситуаціях [9].

Науковій концепції щодо трактування категорії "продовольча безпека" як спроможність держави гарантувати та забезпечувати потреби населення в продовольстві дотримуються відомі українські вчені М. Хорунжий, В. Добросоцький, О. Зеленська. М. Хорунжий зазначає, що продовольча безпека представляє собою спроможність держави за будь-яких обставин гарантувати і забезпечувати потреби населення в продовольстві на рівні науково-обґрунтованого споживання та відповідно до його платоспроможного попиту по відношенню до цін, що складаються на ринку продовольства [7, с. 217]. Ми підтримуємо позицію М. Хорунжого та вважаємо, що продовольча безпека представляє собою саме необхідність гарантування суб'єктами забезпечення продовольчої безпеки доступу населення до продовольства в межах критичних норм науково-обґрунтованого споживання. В. Добросоцький зазначає, що продовольча безпека представляє собою здатність держави забезпечити населення належним рівнем споживання продовольчих товарів, застосовуючи, разом з агроекономічним потенціалом всі наявні в державі виробничі, фінансові ресурси, політичні можливості та інші фактори [2]. В даній концепції підкреслюється роль держави у забезпеченні потреби населення в продовольстві.

Концепції розуміння продовольчої безпеки як фізичної та економічної доступності населення до продовольства дотримується відомий український вчений О. Щеквич, який вважає, що продовольча безпека представляє собою забезпечення гарантованого доступу населення до продовольства в кількості, необхідному для активного здорового життя [11]. Ми підтримуємо дану позицію і вважаємо, що кінцевим результатом забезпечення ефективної реалізації програми продовольчої безпеки має бути доступ населення до продовольства в необхідній кількості для здорового функціонування організму людини. Дана концепція знайшла підтвердження і у публікаціях видання "Population Facts" Організації об'єднаних націй. У публікації департаменту з економічних та соціальних питань "Towards global equity in longevity" зазначено, що продовольча безпека представляє собою фізичну доступність достатньої в кількісному відношенні, безпечної та поживної їжі та економічну доступність до продовольства належного обсягу та якості для всіх соціальних груп населення. Продовольча безпека має забезпечити автономність і економічну самостійність національної продовольчої системи (продовольчу незалежність), надійність, тобто спроможність національної продовольчої системи мінімізувати вплив сезонних, погодних та інших коливань на постачання продовольством населення всіх регіонів країни та сталість, що означає розвиток національної продовольчої системи в режимі розширеного відтворення [12]. В даному визначенні підкреслюється фізична доступність населення до продовольства, адже люди, які живуть в малозаселеному населеному пункті можуть не мати в продовольчих магазинах продуктів, котрі є життєво необхідними для здоров'я людини. Також підкреслюється необхідність забезпечення економічної самостійності національної продовольчої системи (продовольчої незалежності) від негативних факторів впливу зовнішнього та внутрішнього середовища, а саме продовольчої кризи, енергетичної кризи, підвищенні цін на нафтопродукти та паливо тощо. Зазначається важливість забезпечення спроможності національної продовольчої системи мінімізувати вплив сезонних, погодних та інших коливань на постачання продовольством населення всіх регіонів країни та необхідність забезпечення розвитку національної продовольчої системи в режимі розширеного відтворення.

Позиції трактування категорії "продовольча безпека" як продовольчого забезпечення населення додержуються В. Шлемко, І. Білько, Л. Мельник, В. Немченко. В. Шлемко та І. Білько зазначають, що продовольча безпека представляє собою рівень продовольчого забезпечення населення, який гарантує соціально-політичну стабільність у суспільстві, виживання і розвиток нації, особи, сім'ї, стійкий економічний розвиток держави [10]. Ми підтримуємо позицію В. Шлемко та І. Білько та вважаємо, що продовольча безпека має забезпечити здоровий спосіб людини, соціально-політичну стабільність у країні.

Л. Мельник зазначає, що продовольча безпека представляє собою стабільне, достатнє та гарантоване забезпечення населення продуктами харчування, необхідними для здорового життя людей [5]. Ми згодні з думкою Л. Мельника та вважаємо, що державні органи влади, відповідно до науково-обґрунтованих норм споживання людиною продуктів харчування, мають забезпечити жителів країни необхідною кількістю продовольства. В. Немченко вважає, що продовольча безпека представляє собою здатність задовольняти потреби населення в продовольстві в умовах обмежених фінансових, екологічних можливостей держави згідно з науково-обґрунтованими нормами, індивідуальних особливостей людини та її платоспроможності та рівня цін [6, с. 180]. В. Немченко підкреслює наявність обмеженості фінансових та екологічних можливостей держави, зазначає необхідність забезпечення потреб населення продовольством, в першу чергу, відповідно до науково-обґрунтованих норм споживання, індивідуальних особливостей людини та її платоспроможності.

Отже, виходячи із здійсненого аналізу існуючих теоретичних положень щодо визначення поняття "продовольча безпека" можна зробити висновок, що до основних характерних рис забезпечення продовольчої безпеки країни можна віднести наступні:

- необхідність фізичного та економічного доступу населення країни до продовольства в кількості, необхідному для активного здорового життя,

- забезпечення сукупності правових, соціально-політичних, економічних, науково-технічних, організаційних, інформаційних та інших заходів спрямованих на забезпечення доступності населення до продуктів харчування,

- спроможність національної продовольчої системи мінімізувати вплив сезонних, погодних та інших коливань на постачання продовольством населення всіх регіонів країни.

Висновки з проведеного дослідження. На основі проведеного аналізу існуючих визначень поняття “продовольча безпека” та виокремлених характеристик процесу забезпечення продовольчої безпеки країни встановлено, що продовольча безпека представляє собою сукупність державних інструментів регулювання стану продовольчого ринку при якому досягається фізична та економічна доступність населення до продовольства в кількості, необхідній для активного здорового життя.

Література

1. Абсава Л.О. Соціально-економічна сутність продовольчої безпеки країни [Електронний ресурс] / Л.О. Абсава. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/20_PRNiT_2007/Economics/23854.doc.htm.
2. Добросоцкий В. Основные направления регулирования продовольственного рынка / В. Добросоцкий // Экономист. – 2000. – № 3. – С. 78-81.
3. Кочетков О.В. Формування системи показників продовольчої безпеки України / О.В. Кочетков, Р.В. Марков // Економіка АПК. – 2002. – № 9. – С. 142-158.
4. Лушпаєв С.О. Деякі аспекти поняття продовольчої безпеки України / С.О. Лушпаєв // Часопис Київського університету права. – 2011. – № 2. – С. 211-214.
5. Мельник Л.Л. Продовольча безпека у національному вимірі [Електронний ресурс] / Л.Л. Мельник. – Режим доступу: <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/4.2/184.pdf>.
6. Немченко В.В. Продовольча безпека України / В.В. Немченко // Збірник наукових праць ВНАУ. – 2012. - № 4 (70). – Т. 2. – С. 179-183.
7. Хорунжий М.Й. Розробка аграрно-продовольчої доктрини України – імператив часу / М.Й. Хорунжий. // Основні напрями високоефективного розвитку пореформеного агропромислового виробництва в Україні на інноваційній основі. – К. : ІАЕ УААН, 2002. – С. 214-220.
8. Шибаніна О.В. Формування і ефективний розвиток продовольчого підкомплексу АПК : монографія / Шибаніна О.В. – К. : ННЦ ІАЕ, 2007. – 368 с.
9. Шкаберін В.М. Державне регулювання забезпечення продовольчої безпеки в Україні: автореф. дис... канд. наук з держ. упр. : 25.00.02 / В.М. Шкаберін ; Гуманіт. ун-т "Запоріжжя. ін-т держ. та муніцип. упр.". – Запоріжжя, 2006. – 20 с.
10. Шлемко В.Т. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення : монографія / В.Т. Шлемко, І. Ф. Бінько. – К. : НІСД, 1997. – 144 с.
11. Щєкович О.С. Формування пріоритетів та розвиток аграрної політики України / О.С. Щєкович. – К. : ННЦ “Інститут аграрної економіки”, 2009. – 278 с.
12. Towards global equity in longevity [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.un.org/esa/population/publications/popfacts/popfacts__2012-2.pdf.

References

1. Absava, L. (2015), “Social and economic essence of food security of the country”, available at: http://rusnauka.com/20_PRNiT_2007/Economics/23854.doc.htm.
2. Dobrosotskiy, V. (2000), “The main directions of regulation of the food market”, *Economist*, no. 3, pp. 78-81.
3. Kochetkov, O.V. and Markov, R.V. (2002), “Formation of indicators of Ukraine food security”, *Ekonomika APK*, no. 9, pp. 142-158.
4. Lushpaev, S. (2011), “Some aspects of the concept of Ukraine food security”, *Chasopys Kyivskoho universitetu prava*, no. 2, pp. 211-214.
5. Melnyk, L. (2015), “Food security in national terms”, available at: <http://pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/4.2/184.pdf>.
6. Nemchenko, V. (2012), “Food security of Ukraine”, *Zbirnik naukovykh prats VNAU*, no. 4(70), Vol 2, pp. 179-183.
7. Khorunzhyi, M. (2002), “Development of the agro-food doctrine of Ukraine - an imperative time”, *Osnovni napriamy vysokoeffektyvnoho rozvytku poreformenoho vyrobnytstva v Ukraini na innovatsiini osnovi*, pp. 214-220.
8. Shebanina, O. (2007), *Formuvannia i efektyvnyi rozvytok prodovolchoho pidkompleksu APK* [The formation and development of effective food AIC], monograph, NNTS IAE, Kyiv, Ukraine, 368 p.
9. Shkaberin, V. (2006), “State regulation of food safety in Ukraine”, Thesis abstract for Cand.Sc.(Public Administration), 25.00.02, Zaporiskiy instytut dershavnoho ta munitipalnoho upravlinnia, Zaporizhzhia, Ukraine, 20 p.
10. Shlemko, V. and Binko, I. (1997), *Ekonomichna bezpeka Ukrainy: sutnist i napriamky zabezpechennia* [The economic security of Ukraine: the nature and direction of development], NISD, Kyiv, Ukraine, 144 p.
11. Schekovykh, O. (2009), *Formuvannia priorytetiv ta rozvytok ahrarnoi polityky Ukrainy* [Formation and development priorities of Agrarian Policy of Ukraine], NNTS IAE, Kyiv, Ukraine, 278 p.
12. “Towards global equity in longevity”, available at: http://un.org/esa/population/publications/popfacts/popfacts__2012-2.pdf.

Рецензент: радник дирекції
ННЦ “Інститут аграрної економіки”, академік НААН України П.Т. Саблук